

HÁZIRGI QARAQALPAQ TILINDE INGLIS TILINEN ALÍNĜAN SÓZLERDIŇ QOLLANÍLÍWÍ (INTERNET SÓZLIGI MÍSA LÍNDA)

Sarsenbaeva Ilmira Usnatdinovna

Qaraqalpaqstan awıl xojalıǵı hám agrotexnologiyalar instituti
Gumanitar pánler hám tiller kagedrası assistenti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17704592>

Annotaciya. Bul maqalada zamanagóy qaraqalpaq tilindegi inglis tilinen ózlestirilgen sózlerdiŇ, tiykarıman internet leksikasında ushıraytuǵın ózlestirmelerdiŇ qalıple siwi, qollanıw sebepleri hám olardıŇ qaraqalpaq tiline beyimlesiw protsessi analiz etiledi. Bul maqlada inglis tiliniŇ global baylanıs hám texnologiyalar tili sıpatında tutqan ornı, qaraqalpaq tili leksikasındaǵı ózgerislerge tásiri hám ózlestirmelerdiŇ til sistemasına kiritiw mexanizmleri haqqında sóz etiledi.

Tayanısh sózler. inglis tilinen alınǵan ózlestirmeler, qaraqalpaq tili, sózlik, internet sózligi, globalizaciya, til o'zgeriwi, neologizm.

Аннотация. В статье анализируются структурные и функциональные характеристики англоязычных заимствований в современном каракалпакском языке, особенно тех, которые широко используются в интернет-коммуникации. Рассматриваются лексические и морфологические стратегии адаптации, посредством которых данные единицы интегрируются в каракалпакскую языковую систему, а также прагматические и коммуникативные факторы, мотивирующие их употребление. Кроме того, процессы заимствования помещаются в более широкий контекст роли английского языка как глобальной лингва франка и основного средства технологического дискурса, что позволяет выявить его влияние на текущие процессы лексической инновации и языковых изменений в каракалпакском языке.

Ключевые слова. Англоязычные заимствования, каракалпакский язык, лексическая адаптация, интернет-лингвистика, глобализация, языковые контакты, неологизм.

Annotation. This article analyses the structural and functional characteristics of English borrowings, especially in internet of the modern Karakalpak language. The analysis addresses the lexical and morphological adaptation strategies through which these units are integrated into the Karakalpak linguistic system, as well as the pragmatic and communicative factors motivating their incorporation. Furthermore, the article situates these borrowing processes within the broader context of English as a global lingua franca and a primary medium of technological discourse, highlighting its influence on ongoing lexical innovation and language change in Karakalpak.

Keywords. English borrowings, Karakalpak language, lexical adaptation, internet linguistics, globalization, language contact, neologism.

Sońǵı on jıllıqlarda inglis tili dúnya kóleminde xalıqaralıq baylanıs, ilim-texnika, biznes hám internet tili sıpatında keŇ tarqaldı. Bul protsess basqa kóplegen tillerge, á sirese qaraqalpaq tiline hám tuwrıdan-tuwrı tásir kórsetpekte [1]. Inglis tili qaraqalpaq tiliniŇ leksik quramına aktiz kirip kelmekte, á sirese internet hám xabar texnologiyaları tarawlarında bul halat jáne de anıq kózge túspekte. Internet paydalanıwshılarınıŇ arasındaǵı qarım-qatnasta “chat”, “post”, “layk”, “follower”,

“strim”, “kontent” sıyaqlı sözler kúndelikli awızeki sóylesiwlerdiń ajıralmas bólegine aylangan. Bul sözler tek ǵana lingvistika emes, sonıń menen birge mádeniyattanıw hám jámiyettanıw tárepinen de úyreniwge arızılı jaǵday bolıp tabıladı. [2].

Maqalanıń maqseti — inglis tilinen kirip kelgen sózlerdiń házirgi qaraqalpaq tili leksikasındaǵı ornın anıqlaw, olardıń internet tarawındaǵı qollanıw qásiyetlerin de analizlew hám bul protsestiń jámiyetlik hám lingvistikalıq sebeplerin kórsetiwden ibarat bolıp tabıladı.

1. Inglis tilinen alınǵan sózlerdiń qaraqalpaq tiline kirip keliw sebepleri.

Filologiyada leksikalıq ózlestirmeler ádetde jámiyetlik, mádeniy hám texnologiyalıq ózgerisler menen tuwrıdan tuwrı baylanıslı boladı. Házirgi qaraqalpaq tiline inglis tilinen alınǵan sózlerdiń kirip keliwine tómendegi faktorlar sebep bolǵan. [3]:

1. **Texnologiyalıq rawajlanıw.** Kompyuter texnologiyaları, internet hám programmalaştırıw tarawınıń terminologiyası tiykarınan inglis tilinde qalıplesken. Sol sebepten de kóplegen atamalar tuwrıdan-tuwrı inglis tilinen ózlestirilgen: *browser (brawzer), chat (chat), login (login), download (júklep alıw), post (post)* hám basqalar.

2. **Global madeniyat hám kommunikaciya .** Inglis tili xalıqaralıq til sıpatında ulıwmalasqanlıǵı sebepli, ol arqalı kirip kelgen sózler qaraqalpaq tilinde tábiyiy túrde qollanıla baslandı. Ásirese, sociyallıq tarmaqlar hám ǵalaba xabar quralları da bul procesti tezlestirip jiberdi [1].

3. **Inglis tiliniń abraylılıq dárejesi.** Kóplegen inglis tilindegi sózler «zamanagóy» yaki «professional» túrinde bolǵanlıǵı sebepli, olar ózleriniń qaraqalpaq tilinde sózleri bolsa da inglis tilinde qollanıladı: *meeting (miting), deadline (dedlayn), upgrade (apgreyd) hám taǵı basqalar* [2].

2. **Internet sózligindegi inglisshe sózlerdiń analizi.** Internet tili zamanagóy qaraqalpaq tilindegi eń tez ózgeriwshi leksik qatlamlardıń biri bolıp tabıladı. Tómendegi keste de eń kóp ushıraytuǵın inglisshe sózler hám olardıń qaraqalpaq tilindegi awdarmaları keltirilgen:

Inglis	Qaraqalpaq forması tilindegi	Mánisi
Chat	Chat	Onlayn sáwbet
Blog	Blog	Jeke internet beti
Post	Post	Internetge jaylasqan xabar
Like	Layk	«Unadı» belgisi
Stream	Strim	Janli efir, onlayn kórsetiw
Link	Link	Internetdegi silteme

Inglis	Qaraqalpaq forması tilindegi	Mánisi
Content	Kontent	Internetdegi mazmun
Server	Server	Tarmaqtaǵı xızmet kompyuteri
Spam	Spam	Kereksiz xabar
Browser	Brawzer	Internetti kóriw dástúri

Bul sózlerdiń kópshiligi qaraqalpaq tilinde rus tili arqalı kirib kelgen sózler bolıp tabıladı.

3. Ózlestirilgen sózlerdiń til sistemasına beyimlesiwi. Inglishe sózler qaraqalpaq tiline tómendegi jollar arqalı beyimlesedi [2]:

3.1. Fonetikalıq maslasıw. Sóz aytılıw tárepinen qaraqalpaq tiliniń dawıs siztemasına maslastırıladı: *computer* → *kompyuter*, *chat* → *chat*, *blog* → *blog,like-layk,stream-strim*.

3.2. Morfologiyalıq beyimlesiwi. Inglishe sózlerge qaraqalpaq tiliniń qosımtaları qosılıp,olar grammatikalıq jaqtan belsendi boladı: *layklardı bastım*, *layklarǵa iye boldı*, *layklardı jıynadı* sıyaqlı sózler misal bola aladı.

3.3. Semantikalıq beyimlesiw. Bazıbir ózlestirmeler qaraqalpaq tilinde jańa,milliy kontekstdegi mániske iye boladı. Mısalı, foolover – sotsial tarmaqtaǵı paydalanıwshı,layk – unamlı piker bildiriwshı belgisi [3].

4. Ózlestirilgen sózlerge bolǵan qarım-qatnaslardıń múnásibeti hám til siyasatı. Qaraqalpaq tili boyınsha alımlar bunday ózgerislerdi hár túrli tárizde baha beredi.bazılar bunı tildiń tábiyiy rawajlanıwı dep baha berse,ayırımları bolsa milliy tildiń “kórinislik tazalıǵı”na qáwip sıpatında kóredi [5].

Búgingi kúnde elimizde rásmiy til siyasatı mámleketlik qaraqalapaq tiliniń normativligin saqlawǵa qaratılǵan bolsa - da,ámelde internet hám jaslar sóylesiwlerinde inglis tilinen kirip kelgen sózler júdá kóp qollanıwmaqta. Bul jaǵday global mádeniyat hám texnologiyalar tásiriniń tábiyiy aqıbeti sıpatında qaraladı [1].

5. Ózlestirilgen sózlerdiń unamlı hám unamsız tárepleri

Unamlı tárepleri:

- Tildi zaman menen birlestiredi.
- Jańa túsiniklerdi sáwlelendiriw imkaniyatın beredi.
- Dúnya júzilik qatnasıqlardı ańsatlastıradı.

Unamsız tárepleri:

- Milliy sóz baylıǵımızdıń qısqarıwına alıp keledi.
- Qaraqalpaq tilindegi sózlerdiń joǵalıp ketiw qáwipin asıradı.
- Jazba hám awızeki sóylesiwlerdegi normative buzılıwlarǵa sebep boladı [4].

Juwmaqlap aytqanda, inglis tilinen ózlestirilgen sózler qaraqalpaq til leksikasınıń ajıralmas bólegine aynalǵan. Olardıń kópshiligi internet, xabar texnologiyaları hám baylanıs tarawları arqalı kirip kelmekte. Filologlar ushın bul protsess tildiń tábiyiy evolyuciya sı, mádeniy baylanıslar hám globalizaciya natıyjesi sıpatında qızıqlı izertlew jónelisin payda etedi [1].

Eń áhmiyetli tárepi sonda inglisshe sózlerdiń ózlestiriliwi teń salmaqlıqta bolıwı kerek: bir tárepten, zamanagóy atamalardı qabıl etiw zárúr, ekinshi tárepten bolsa qaraqalpaq tiliniń milliy qásiyetlerin hám sóz baylıǵın asırıp qalıw áhmiyetli bolıp sanaladı [5].

Ádebiyatlar:

1. Crystal, D. English as a Global Language. Cambridge University Press, 2012.
2. Зализняк, А. А. Современный русский язык и заимствования. Москва, 2018.
3. Иванова, Е. В. Интернет и языковая культура современности. Санкт-Петербург, 2021.
4. Баранников, П. В. Англицизмы в современном русском языке. Москва, 2020.